

Plácek:

Toto místo je stále vyhrazeno pro vaše názory a náměty. Stačí se jen obrátit na adresu redakce a my Vaši příspěvky zveřejníme.

EMANCIPACE

Levicový diskusní občasník Pražské organizace Strany Demokratického Socialismu

Číslo 1
Únor 2003

Vážení přátelé.

V prvním čísle EMANCIPACE v roce 2003 by bylo dobré hovořit o předsevzetích, která bychom měli učinit, aby se naše strana dostala na výsluní české politiky. Všichni víme jak ošidná jsou to přání, zejména když jsou velmi obtížně realizovatelná. Leč alespoň jedno, možná to hlavní přání si dovoluji vyslovit. Souvisí s oživením naší vnitrostranické činnosti. Jde o to, stát se akční stranou. O tom se však nedá mluvit, to se musí udělat. Je před druhou částí našeho sjezdu - pokusme se o to.

Když jsem připravoval obsah tohoto čísla, nemohl jsem přehlédnout výročí, které je o to významnější, čím je víc záměrně zapomenutější. 23. února by se dožil sto let československý levicový novinář - legenda - Julius Fučík. (*23. 2. 1903, + 8. 9. 1943)

Jeho hrdinství a lidí kolem něj, popsané v Reportáži na oprátce, je nedílnou součástí protifašistického odboje v Československu. Tak dnes aktuální otázky vztahů k Německu a Rakousku. Současné nízké vědomí potřeby občanského vlastenectví je důsledkem neexistence vzorů, žádný evropský stát se nezbavoval tak lehkovážně svých protifašistických hrdinů jako se tomu děje v naší zemi.

Návrat k Fučíkovi znamená také návrat k vysvětlení děje, který vedl v období mezi dvěma válkami k radikalismu a sociálnímu boji za lidská práva a sociální pokrok. Pokusil jsem se o to v dobové vzpomínce na reportáž J. Fučíka z r. 1931.

Vede to následně k zamyšlení o svobodě víry v lepší život, o postoji k úloze KSČ v našich dějinách a odpovědnosti členů KSČ a následně i k existenčním otázkám komunistů v současné KSČM. Na to se ve svém příspěvku zaměřil Jan Ritter, člen PO SDS, který po dlouhé době rozšířil okruh příspěvů do diskuse na stránkách EMANCIPACE.

Milan Neubert přeložil velmi zajímavý článek Alberta Einsteina o zamyšlení se nad otázkou Proč socialismus. Není se co divit, že byl Einstein persekuován Výborem pro neamerickou činnost. K této části naší diskuse o socialismu připomínáme další výročí - 14. března 2003 uplyne 120 let od úmrtí Karla Marxe.

Jako obvykle, závěrem výzva - PIŠTE, pokuste se o vlastní úvahu. Témat je nepřeborně. Sjezdová diskuse probíhá, určitě k programovým otázkám, ale nevznikají z ní písemné, zveřejnitelné výstupy. Pokuste se o to.

Za EMANCIPACI
Vít Stanislav

Vydáno PV SDS pro vnitřní potřebu SDS

Uveřejněné názory nemusí být vždy v souladu s názory celé PO SDS

Adresa redakce: Jeremenkova ul. 88, 140 00 Praha 4,

tel./fax: 272 10 32 70

www.sds.cz nebo vitstanislav@volny.cz

Proč socialismus

ALBERT EINSTEIN

Vyšlo v *Monthly Review*, New York, květen 1949. Přetištěno v "Myšlenkách a názorech" (*Ideas and Opinions*).

Na obrázku je poslední existující fotografie Alberta Einsteina z března 1955.

Je radno někomu, kdo není odborníkem na ekonomiku a sociální záležitosti, aby vyjádřil své názory na téma socialismus? Z mnoha důvodů si myslím že ano.

Zvažme otázku z pohledu vědecké znalosti. Mohlo by se zdát, že mezi astronomií a ekonomikou nejsou žádné podstatné metodologické rozdíly: vědci v obou oblastech se snaží odhalit zákony všeobecně přijatelné pro ohraničenou

skupinu jevů, aby se vztahy mezi těmito jevy co nejjasněji srozumitelné. Prakticky však takové metodologické rozdíly existují. Odhalení obecných zákonů na poli ekonomie je ztíženo okolností, že pozorované ekonomické jevy jsou často ovlivněny mnoha faktory, které se velmi obtížně vyhodnocují odděleně. Navíc zkušenost, která se hromadila od počátků tzv. civilizovaného období lidských dějin, byla - jak dobře známo - mocně ovlivněna a omezena příčinami, které nejsou vůbec výlučně ekonomické povahy. Například si musela většina velkých států svou existenci vydobýt. Dobyvatelé se sami ustanovili, právně a ekonomicky, za privilegovanou třídu v dobyté zemi. Získali pro sebe monopol vlastnictví půdy a jmenovali kněžstvo ze svých řad. Kněží učinili z třídního rozdělení společnosti trvalou instituci díky ovládnutí vzdělávání a vytvořili hodnotový systém, kterým lidí byli od té doby, do značné míry nevědomě, vedeni k jejich společenskému chování

;Ale historická tradice je, tak říkajíc, zřejška nikde jsme totiž zatím nepřekonali to, co Thorstein Veblen nazývá "predátorskou fází" lidského vývoje. Pozorovatelné ekonomické skutečnosti patří do této fáze a dokonce takové zákony, které z nich umíme odvodit, nejsou aplikovatelné na fáze jiné. Protože skutečným účelem socialismu je právě překonat predátorskou fázi lidského vývoje a pokročit za ni, může ekonomická věda ve svém dnešním stavu vrhnout na socialistickou společnost budoucnosti jen málo světla.

Za druhé, socialismus je směřován ke společensky etickému cíli. Cíle však věda tvořit nemůže a dokonce ještě méně je umí ;vštěpovat lidským bytostem věda dodává především prostředky, jimiž lze určitých cílů dosáhnout. Ale cíle samotné jsou koncipovány osobnostmi s vysokými etickými ideály a - pokud tyto cíle nejsou mrtvě narozené, ale zásadní a prudké - jsou přijaty a nesený vpřed těmi mnoha lidskými bytostmi, které zpola nevědomky určují pomalý vývoj společnosti.

Z těchto důvodů bychom měli být na pozoru, abychom nepřecenili ;vědu a vědecké metody, když se jedná o otázku lidských problémů a neměli bychom předpokládat, že odborníci jsou ti jediní, kdo má právo vyjádřit se k otázkám ovlivňujícím organizaci společnosti. Nespočetné hlasy už nějakou dobu tvrdí, že lidská společnost prochází krizí, že se její stabilita smrtelně otfásla. Je charakteristické, že se v takové situaci jednotlivci cítí lhotejně nebo dokonce nepřátelsky vůči té skupině, malé či velké, k níž patří. Abych svou myšlenku ilustroval, dovoluji mi zde zmínit osobní zkušenost. Nedávno jsem diskutoval s inteligentním a dobře disponovaným mužem hrozbu další války a poznamenal jsem, že by před takovou

listické krize.

A v tomto okamžiku, kdy se nemocný svíjí v nejtěžších křečích, spěchá sociálně demokratická baba kořenářka a na výsměch třicátým letům dvacátého století, na výsměch zkušenosti Sovětského svazu, na výsměch historické zkušenosti volá: Nevěřte doktorovi, nechtějte operaci, vám pomůže křenová placka našich šesti milionů a hrnec horké vody! Jen ne operaci, jen ne operaci, při ní teče krev!

Báby kořenářky zabily už mnoho lidí svou nevědomostí. Sociální demokracie není nevědomá. Ona dobře ví, co znamená křenová placka místo důkladné operace kapitalistické společnosti. A křičí-li právě po Duchcově hrůzou před ztrátou krve, buďte ujištěni: o dělnickou krev se při tom nestrachuje. (Tvorba r. VI, č. 7, 19. II. 1931)

Je to tvrdá obžaloba doby. Nelze se divit, že dnes je Fučík za své postoje uměle exkomunikován do sféry zapomenutí. Ve světě je jeho Reportáž psaná na oprátce nezapomenutelnou součástí protifašistického odboje. U nás se vytratila i ze školní četby.

Fučík byl součástí radikální prvorepublikové levice, následně Komunistické strany.

Jeho přesvědčení vznikalo v kolizích neprivilegovaných, jak říká, třídy dělníků s mocí hospodářskou a mocí výkonou, tedy vládou, ve které byli tehdejší socialisté, nesoucí odpovědnost za ekonomickou nemohoucnost, chudobu a sociální rozvrat v zemi. A za plíživý nástup fašismu v ČSR.

Vrátit se k Fučíkovi, znamená také vrátit se k příčinám, které vysvětlují touhu komunistů a jejich přívrženců, uchopit moc do svých rukou. Nebyla naděje na zlepšení. Víme k jaké světové katastrofě to dospělo. Je tristní dnes vyčítat a zesměšňovat jedinou naději neprivilegovaných, těžkými hospodářskými krizemi trpících, po novém a spravedlivějším řádu. Je příliš velkým zjednodušením dnešní vidění Sovětského svazu té doby jako říše zla a vyčítat Fučíkovi, že to zlo neviděl, když o Sovětském svazu psal. Už proto, že svět byl v té době bezpráví plný a směřoval od jedné strašlivé války ke druhé.

Kdo si v té době převažující lidské nicoty chtěl připustit, že leninská cesta k socialismu je jen pokusem o Velký skok? Navíc po revizionistických čistkách? Zkušenosti vedly komunisty k tomu, že s buržoazií se žádná domluva nevyplácí. Nebyl to jen Fučík, kdo se ze Sovětského svazu vrátil jako ze "Země, kde zítra již znamená včera". Víím z vyprávění svého otce, který byl se skupinou komunistických kulturních pracovníků v třicátých letech také v Sovětském svazu, o obdivu ke změnám v této zemi. Stalinismus v té době měl podobu boje s odpůrci nových změn, marx-leninismus od I. internacionály byl tvrdou rukou v prosazení nového řádu.

Byla to zřejmě historická chyba komunistů, že jako hlavní nástroj k prosazení společensko ekonomických změn v duchu své vize, sáhli po dlouhodobých řešeních z pozice síly, přestože již znali názory Marxe a Engelse pod vlivem Pařížské komuny a celého revolučního období kolem r. 1848. Převážení permanentních revolučních násilných metod nad humanistickými se komunistickým myšlenkám stalo později osudné. V té době obecného násilí, představy o lidskosti a humanitě nebyly prosaditelné. Později byly tyto metody znásobeny trvalým strachem z "ideologické diverze". Novodobý středověk, jehož charakteristikou byla druhá světová válka a následně válka studená, vysunuly do popředí predátorské vlastnosti člověka. Ani návrat k mnohým humanistickým společenským změnám, které provázely závažné období reálného socialismu, jeho pádu nezabránil.

To ale nesnižuje úsilí J. Fučíka za lepší a spravedlivější společenský systém. Za práva svobodného člověka. Tento jeho postoj jej nakonec stál život na nacistickém popravišti. Zachoval se hrdinsky. Jeho posmrtnou komunistickou glorifikaci, nebo naopak současné antikomunistické potupení, kterému se nemohl bránit, toto jeho hrdinství pro budoucnost překonává. Pro všechny doby zůstává aktuální jeho epitař

LIDÉ BDĚTE!

Autor je členem Pražské organizace SDS

NOVINÁŘ NEPRIVILEGOVANÝCH

VÍT STANISLAV

Připomínka ke stému výročí narození novináře Julia Fučíka

Vrátit se k Fučíkovi, znamená vrátit se k době, která formovala názory a představy lidí na světě ve kterém žili a která jsou v mnohém aktuální do dneška. Kdo tu dobu nezažil, těžko může pochopit. Fučík patřil k levicovým, řekněme komunistickým reportérům, kteří nepsali "od stolu", ale kteří v událostech byli a psali na místě. Jen pro připomínku jsem vybral závěr z reportáže Boj na severu. Fučík ji napsal autenticky a tehdy mu bylo 28 let. (*23.2.1903, +8. 9. 1943).

...kolikrát znamená Duchcov víc než Radotín. Tam, kde dříve stála jen novinářská kampaň, tam stály dnes i úřady. Před československými dělníky byl rozvinut obraz několika mladých hazardérů, kadetů Moskvy, kteří na rozkaz cizích elementů úmyslně vyvolávají krveprolití, aby dostali pochvalu od svého moskevského zaměstnavatele. Každý měšťák, každý aktivní sociálfašista byl zmobilizován, aby rozšířil tuto "pravdu" po svém způsobu. Řvala-li fašistická "Říšská stráž", že má být senátor Stránský ubit a nazývala-li tohoto starého havíře z Lomu židem, nedělala nic jiného - spoléhající na nízké pudy svého antisemitského čtenářstva - než "Právo lidu", které ze Stránského udělalo kamaráda četníků, a "České slovo", které jej dalo věst "neznámými cizáky" do provokace.

A přece tato velkolepá kampaň zklamala. Duchcov měl víc svědků než Radotín. A únor 1931 má víc jasně vidoucích dělníků než duben 1930. Senátor Stránský je v kriminále. Ale revoluční hnutí mezi dělnictvem se nepodařilo zdiskreditovat. První zbraň na obranu buržoázie selhala.

A proto teď vidíme vyrukovat druhou zbraň: at tak nebo tak, komunisté vedou dělníky jen k srážkám, ale my sociální demokraté a národní socialisté se staráme o nezaměstnané, my sedíme ve vláďě, dobýváme miliony na pomocné práce, or-

ganizujeme polévkové akce, sbíráme obnošené šaty, my sociální demokraté a národní socialisté jediná chceme a dovedeme pomoci nezaměstnaným v jejich bídě.

Vidíme - najednou, po Duchcově - svolání národních socialistů na pomoc severočeským dělníkům, vidíme - najednou, po Duchcově - že jsou podnikány narychlo pomocné práce v Ledvicích, v Hostomíciích, v Bílině, vidíme - najednou, po Duchcově - velké programy vlády na státní práce, čteme, že na měsíc únor byla zvýšena kvota státní podpory na 6 milionů, vidíme - najednou, po Duchcově - celou tu obrovskou náruč buržoázie, která se namáhá obejmout nezaměstnané. a pokolébát je, aby usnuli.

Neboť co je to (vezmeme-li tu největší cifru) šest milionů korun, jestliže v tomto jediném měsíci stoupl počet úředně zaznamenaných dělníků bez práce o plných 80 000, jestliže - počítáno systémem ministra sociální péče, je dnes už v ČSR více než 900 000 dělníků bez zaměstnání? Co je tu ta oslepující cifra 6 milionů? To je jen hanbná demagogická náplast: 6 až 7 korun měsíčně pro jednoho nezaměstnaného. Co je to sto tisíc polévek pro půl třetího milionu lidí, kteří mají hlad? Co je to zalepit křik deseti tisíc mrznoucích starými hadry, když mrznou miliony? V nejnějším zájmu otevřela buržoázie své pokladny, aby utrousila pomoc a vzbudila zdání, že je nalezena cesta z nejstrašnější bídě. Věříme rádi, že se sociální demokracie i národní socialisté dnes, kdy buržoázie již má strach, budou moci pochlubit několika sty dělníků, kterým pomohli. Ale nejde o několik set, jde o celou dělnickou třídu. Nejde o malou ranku, již dovedou zalepit náplastí, jde o vyhladovělé tělo všeho proletariátu kapitalistického světa, které na sobě zakouší všechny cesty kapita-

hrozbou nabízela ochranu pouze nadnárodní organizace. Na to mi můj návštěvník velmi klidně a chladně řekl: "Proč se tak hluboce stavíte proti zničení lidské rasy?"

Jsem si jist, že ne víc než před sto lety by nikdo tak snadno prohlášení tohoto druhu neudělal. Je to prohlášení člověka, který se marně snažil dosáhnout vnitřní rovnováhy a který více či méně ztratil naději, že uspěje. Je to výraz bolestivé samoty a odloučení, kterým dnes trpí tolik lidí. Co je toho příčinou? Existuje cesta ven?

Je snadné takové otázky položit, ale je obtížné na ně odpovědět s jakýmkoliv stupněm jistoty. Budu se však snažit, jak to jen půjde, třebaže jsem si dobře vědom skutečnosti, že naše pocity a touhy jsou mnohdy rozporné a zvláštní a že nemohou být vyjádřeny jednoduchými a snadnými vzorci.

Člověk je současně osamělou bytostí a společenskou bytostí. Jako osamělá bytost se snaží ochránit existenci svou vlastní a těch, kdo jsou mu nejbližší, aby uspokojil svá osobní přání a rozvíjel své vrozené schopnosti. Jako sociální bytost se snaží získat uznání a náklonnost svých okolních lidských bytostí, aby s nimi sdílel jejich radost, uklidňoval je v jejich smutku a zlepšoval jejich životní podmínky. Pouze existence těchto různých, mnohdy konfliktních tužeb zakládá zvláštní charakter člověka a jejich konkrétní kombinace určuje rozsah, v němž může jedinec dosáhnout vnitřní rovnováhy a může přispět ke společenskému blahobytu. Je docela možné, že relativní síla těchto dvou nutkání je v zásadě určena dědičností. Ale osobnost, která se nakonec vynoří, je především formována okolím, v němž se člověk náhodou ocitne během svého vývoje, strukturou společnosti, v níž vyrůstá, tradicemi oné společnosti a společenským hodnocením určitých typů chování. Abstraktní pojem "společnost" znamená pro jednotlivou lidskou bytost celkový součet jejích přímých a nepřímých vztahů ke svým současníkům a ke všem lidem dřívějších generací. Jednotlivec je schopen myslet, cítit, toužit a ;pracovat samostatně

je však tak závislý na společnosti - ve své fyzické, intelektuální a emoční existenci - že je nemožné uvažovat o něm nebo rozumět mu mimo rámec společnosti. Je to "společnost", která mu poskytuje jídlo, domov, pracovní ;nástroje, jazyk, myšlenkové formy a většinu obsahu myšlení jeho život je umožněn prací a výrobky mnoha milionů minulých a současných, kteří se všichni skrývají v malém slově "společnost".

Je proto zjevné, že závislost jedince na společnosti je přirozené povahy, která nemůže být zrušena - stejně jako v případě mravenců a včel. Avšak zatímco celý životní proces mravenců a včel je dán do nejmenšího detailu pevnými, zděděnými instinkty, společenský vzor a vzájemné vztahy lidských bytostí jsou velmi proměnlivě citlivé na změny. Paměť, schopnost kombinovat, dar ústní komunikace umožnily vývoj lidských bytostí, který je určen biologickou nutností. Takové vývoje se ;projevují v tradicích, institucích a organizacích v literatuře ;ve vědeckých a inženýrských výkonech v práci všeho druhu. Tím se vysvětluje, jak dochází k tomu, že člověk může v určitém smyslu ovlivnit svůj život a že v tomto procesu může hrát svou roli vědomé myšlení a vůle.

Při narození získá člověk dědičností biologickou konstituci, kterou musíme považovat za pevnou a neměnnou, včetně přirozených nutkání, která jsou charakteristická pro lidský druh. Navíc získá v průběhu svého života i kulturní konstituci, kterou přijímá od společnosti komunikací a dalšími typy vlivů. Je to právě tato kulturní konstituce, která v průběhu doby podléhá změně a která velmi začnou měrou určuje vztah mezi jednotlivcem a společností. Moderní antropologie nás učí, pomocí srovnávacího zkoumání tzv. primitivních kultur, že se může sociální chování lidských bytostí značně lišit v závislosti na převažujících kulturních vzorech a typech organizace, která ve společnosti převládá. Právě na tom mohou založit svou naději ti, kteří ;chtějí hodně na člověku vylepšit lidské bytosti nejsou kvůli své biologické konstituci odsouzeny zničit se

navzájem nebo být vydány na milost krutému osudu, který si samy připravily.

Ptáme-li se sami sebe, jak by se mohla změnit struktura společností a kulturní přístup člověka, aby mohl být lidský život co nejspokojivější, měli bychom si být neustále vědomi skutečnosti, že existují určité podmínky, které změnit nemůžeme. Jak výše zmíněno, biologická podstata člověka je z praktických důvodů nezměnitelná. Dále vytvořily technologické a demografické změny několika minulých staletí podmínky, které tu zůstanou. V relativně hustě osídlených populacích se zbožím, které je nepostradatelné pro další existenci, jsou absolutně nezbytné extrémní dělba práce a vysoce produktivní zařízení. Nenávratně pryč je doba - která se při pohledu zpět jeví idylickou - kdy mohli být jednotlivci a relativně malé skupiny zcela soběstační. Jen trochu to přeženu, když řeknu, že lidstvo vytvořilo planetární společnost výroby a konzumu.

Tím jsem teď došel k bodu, kde už mohu zkratkovitě naznačit, co pro mne představuje podstatu krize naší doby. Ta se týká vztahu jednotlivce ke společnosti. Jednotlivec si více než kdy dříve uvědomil svou závislost na společnosti. Nevnímá však svou závislost jako kladnou aktivní položku, jako organickou vazbu, jako ochrannou sílu, ale spíše jako hrozbu svým přirozeným právům či dokonce své ekonomické existenci. A navíc je jeho postavení v společnosti takové, že sobecké hnací síly jeho celistvosti jsou stále více zdůrazňovány, zatímco jeho společenské hnací síly, které jsou svou povahou slabší, postupně upadají. Všechny lidské bytosti, ať je jejich postavení v společnosti jakékoliv, trpí tímto procesem úpadku. Nevědomí vězňové vlastního sobectví se cítí nejistí, osamělí a zbavení oné naivní, jednoduché a nefalšované radosti ze života. Člověk může najít smysl v životě, krátkém a nebezpečném, jaký je, pouze skrze oddání sebe sama společnosti.

Ekonomická anarchie kapitalistické společnosti, jak dnes existuje, je podle mého názoru skutečným zdrojem zla. Vidím před sebou

ohromné společenství výrobců, jehož členové bez přestání touží zbavit jeden druhého plodů jejich kolektivní práce - nikoli silou, ale celkem vzato za pozitivního dodržení legálně stanovených pravidel. V tomto ohledu je důležité si uvědomit, že produkční prostředky - tj. veškerá produkční kapacita nutná pro výrobu spotřebního zboží, stejně tak jako dalšího kapitálového zboží - smí být legálně, a většinou také je, soukromým vlastnictvím jednotlivců.

Pro jednoduchost budu v následující diskusi nazývat "dělníky" všechny ty, kdo se nepodílejí na vlastnictví produkčních prostředků - ačkoli to zcela neodpovídá obvyklému použití tohoto termínu. Vlastník produkčních prostředků má postavení, kdy si kupuje pracovní sílu dělníka. Používáním produkčních prostředků vyrábí dělník nové zboží, které se stává majetkem kapitalisty. Podstatný bod tohoto procesu je vztah mezi tím, co dělník vyrábí, a za co je placen, obojí měřeno reálnou hodnotou. Protože je pracovní smlouva "svobodná", není to, co dělník přijímá, určeno reálnou hodnotou zboží, které vyrobí, ale jeho minimálními potřebami a kapitalistovými požadavky na pracovní sílu s ohledem na počet dělníků, kteří spolu soutěží o práci. Je důležité rozumět tomu, že ani v teorii není platba dělníkovi určena hodnotou jeho výrobku.

Soukromý kapitál má sklon koncentrovat se v několika rukou, částečně kvůli konkurenci mezi kapitalisty a částečně proto, že technologický vývoj a rostoucí dělba práce podněcují utváření větší výrobních jednotek na úkor těch menších. Výsledkem tohoto vývoje je oligarchie soukromého kapitálu, jehož ohromná síla nemůže být účinně kontrolována ani demokraticky organizovanou politickou společností. To je pravda, protože členové zákonodárných orgánů jsou vybíráni politickými stranami, které jsou rozsáhle financovány nebo jinak ovlivňovány soukromými kapitalisty, kteří z praktických důvodů oddělují voličstvo od legislativy. V důsledku toho zástupci lidí nechrání ve skutečnosti dostatečně zájmy neprivilegovaných skupin obyvatelstva. V daných podmínkách

ví, jaké zkoušky ještě přinese éra globalizace! Mají nás stále zastihovat nesmiřitelně rozdělené kvůli minulosti?

Novináři by se zde neměli politikům tolik plést do řemesla. Roli "hlídacích psů" demokracie sehraji i bez svého antikomunismu. Závažných témat je pro zodpovědnou žurnalistiku v Česku nepočítané.

Prvním krokem této politiky, vycházející z ducha českých dějin, by mělo být odmítnutí mediálně nastražené "pasti" - už zmiňované, věcně nesprávné paralely mezi "komunismem" a "nacismem" v poválečných historických souvislostech poškozující české národní zájmy. To nemůže znamenat popření záporné bilance stalinismu a normalizačního neostalinismu, ani ospravedlnění těch, kdo k odosobněné logice těchto systémů a jejich doby, připojovali svoji "osobní" zvlášť a nelidskost.

Druhý krok je zřejmý. Místo "izolace" nebo "zákazu" KSČM, po kterém stále prahnou někteří radikálové, je zde rozumnější úkol: udělat všechno pro to, aby byla - tak jako za časů Jiříkových - překonána již zmiňovaná dualistická rozštěpenost veřejného života, nad vztahem k nedávné minulosti. Směr zde ukázali někteří prezidentští kandidáti svým oslovením poslaneckého klubu KSČM.

KSČM jistě má - jako každá strana - čemu naslouchat, co s ostatními "smládat" nebo "znovu a lépe reflektovat". Neúčinnější cestou k porozumění, zprůhlednění a vzájemné důvěře, ale vždy byl a je, nikdy nekončící dialog a "osobní kontakt". Proč by to, co se osvědčilo při řešení planetárních problémů, mělo být věčně "tabu" na českém domácím dvorci? Z čí vůle? A v zájmu koho?

Důsledky takového obratu na sebe nenechají dlouho čekat. Otevře se cesta k normálnímu fungování Česka na vnitřním politickém kolbišti a mezinárodní politické scéně. Svými dějinami - jak jsem se pokusil připomenout - "na to máme"! Bez mediálních a vlastních "podrazů" a "gólů, bude nalezen zatím bůhvíkdě hledaný "nejvyšší společný jmenovatel" a vyládně srozumitelný "společný jazyk" mezi komunisty a ostatními velkými a malými "hráči" politické scény. KSČM, Strana demokratického socialismu /SDS/ a další subjekty občanské společnosti nalevo od ČSSD, budou moci být bez mediálního sýčkování vnímány jako legitimní politické síly vyjadřující legitimní politické názory. Nebude to málo! O nic jiného zde ani nejde.

* * * * *

Každá nová generace bude vždy znovu hledat svět, ve kterém nehrají prim jen "peníze", na nic se neohlížející "zisk" a "právo silnějšího". KSČM svým samosprávným socialismem a SDS svým demokratickým socialismem, vycházející této věčné "vzpouře" vstříc. Ne jako s předem danými modely, ale VIZEMI, jejichž podoba se v závislosti na vývoji otevřené společnosti stále dotváří a konkretizuje. Chtějí uplatňovat jejich prvky a hodnoty i v rámci současného systému nebo případných komplexnějších modelů uspořádání společnosti. V této souvislosti proto není čeho se z hlediska demokracie obávat. Leda těch, kdo považují současný neoliberální kapitalismus za "nedotknutelný", třeba i apokalyptický "konec dějin".

Autor je členem Pražské organizace SDS

konfliktní slovní spojení. Proč ale "komunismus" ještě vycházet vstříc, že? A je to tady. Nová "jediná pravda"!

Žádné "zločiny komunismu" neexistují. Tak jako neexistují "zločiny katolictví" na světě nenajdeme pomník věnovaný "obětem katolicismu". Antikomunismus zde jen používá starý totalitní trik. Zvolenému pojmu se dodá vhodný "jiný obsah". A je vystaráno! S takto "vykradenými" slovy lze už volně nakládat - propašovat je do jazyka společnosti, se kterou lze o to snáze manipulovat. Přesně tak vznikla "rovnítka" nejen mezi "komunismem" a "nacismem", ale i "komunismem" a "stalinismem" nebo "totalitním zlem". Prezident Bush dobře rozlišuje - a ví proč - mezi "islámem" a "islámským terorismem". Papež Jan Pavel II. lituje hříchů a zločinů "katolické inkvizice", a ne "katolicismu". Stejná významová propast je nepochybně mezi "komunismem" a třeba "komunistickou totalitou"! Kdo ji "už nevnímá" a nechce ji vnímat ani "očima druhých", měl by se zamyslet, zda už nepropadl antikomunismu jako totalitní posedlosti - neschopné vcítění, a o to více schopné zaslepit člověka nenávisť.

Dva rozdílné památníky - jeden s nápisem Obětem komunismu a druhý s nápisem Obětem totality jistě vyjadřují i rozdílnou snahu jejich budovatelů hledat porozumění s dnešními komunisty a nechovat navěky současně vnitřní rozpolcení české společnosti. Mnozí obyčejní lidé z malých obcí, kde se všichni znají, a dokonce i někteří z těch, kdo byli postiženi tvrdým stalinismem padesátých let XX. Století, přišli na tuto prostou pravdu dávno sami. Někomu stále uniká.

Prapříčinou katastrof XX. Věku nebyl "komunismus", ale osudný rok 1914 a egoismus tehdejších politických a hospodářských elit. Těm a jejich dědicům, kteří už zase "brousí meče" místo změny stupnice svých hodnot, by bylo třeba posílat "účty" za všechny důsledky jejich prvního globálního systémového selhání, a ne do ulice Politických vězňů.

3. Pravdy každému přejte

Současná situace Česka trochu připomíná předbělohorské období českých dějin. Předběhlo tehdy dobu o pět koňských délek známou hodnotou, nemající obdoby daleko široko v celé tehdejší Evropě. Mám na mysli nikterak idylické, ale díky respektování uzavřených dohod přece "udržené" mírové spoluzití a soupeření dvojí - katolické a protestantské "pravdy", i když už zbavené svého táboriského jádra. I tak šlo v té době o nebyvalý příklad náboženské snášenlivosti. Nebo - jak to nazývá Masaryk - "české paličatosti".

V předchozím půlstoletí bojů o "pravou víru" způsobili "Češi Čechům" mnohem větší škody a utrpení, než si přivodili ve druhé polovině XX. století jejich, už zase kvůli "politické víře" rozdělení potomci. Naši předci z nich, díky státnictví architekta této renesanční společnosti Jiřího z Poděbrad, přesto vyvodili rozzumnější poučení, než k jakému vybízí podobně rozdělenou současnou společnost, mediální "zákopový antikomunismus"!

Zakladatelé Československa deklarovali v roce 1918 kontinuitu především s tímto nábožensky tolerantním českým státem a jeho dobou, pyšníci se filozofickou a teologickou polemikou a hloubáním, a ne s jimi nemilovanou, ale dnes mediálně "objevovanou" dobou pobělohorskou, s její "jedinou" protireformační pravdou. Stvrдили tak Husovo: "prosím, abyste pravdy každému přáli", jako jeden z pilířů českého dějinného odkazu a novodobé národní a státní demokratické tradice a svěbytnosti. "Pokušení" vzdát se ho kvůli "své" pravdě odolává už zmiňovaná katolická a protestantská stavovská politická, třída celých sto padesát let - až do Bílé hory - i když "s odřenými ušima". "Gottwaldovské vedení" KSČ mu za známých poměrů vzdorovalo pouhé dva - tři roky. Jak dlouho mu bude s mediálním antikomunismem v zádech, čelit opět dualisticky rozpolcená současná společnost a její politická třída? Obstat, je životně důležité. Kdo

navíc soukromí kapitalisté nevyhnutelně ovládají, přímo nebo nepřímou, hlavní zdroje informací (tisk, rádio, vzdělávání). Je tudíž neobyčejně obtížné, a skutečně ve většině případů téměř nemožné, aby jednotlivý občan činil objektivní závěry a inteligentně využil svých politických práv.

Situace převládající v ekonomice založené na soukromém vlastnictví kapitálu je tudíž charakterizována hlavními principy: předně, produkční prostředky (kapitál) jsou vlastněny; soukromě a vlastníci s nimi nakládají, jak uznají za prospěšné za druhé, pracovní smlouva je svobodná. Přirozeně žádná takto čistě kapitalistická společnost v tomto smyslu není. Především, a toho je třeba si povšimnout, že dělníkům se po dlouhých a hořkých politických bojích podařilo zajistit pro jisté kategorie dělníků trochu zlepšenou formu "volné pracovní smlouvy". Ale celkem vzato se dnešní ekonomika od "čistého" kapitalismu moc neliší. Výroba je provozována pro zisk, nikoli pro užití. Neexistuje žádné opatření, že všichni schopní a ochotní pracovat; budou vždy schopni nalézt zaměstnání "armáda nezaměstnaných" existuje téměř vždy. Dělník má neustále strach ze ztráty práce. Protože nezaměstnaní a špatně placení dělníci neposkytují výnosný trh, výroba spotřebního zboží je omezena a následuje veliké strádání. Technologický pokrok má často za následek spíše více nezaměstnanosti než ulehčení břemene práce všem. Motiv zisku společně s konkurencí mezi kapitalisty je odpovědný za nestabilitu v hromadění a užití kapitálu, která vede do stále těžších depresí. Neomezená konkurence směřuje k ohromnému plýtvání práce a k mrzačení společenského vědomí jednotlivců, které jsem již zmínil.

Toto mrzačení jednotlivců považují za nejhorší zlo kapitalismu. Náš celý vzdělávací systém tímto zlem strádá. Přehnaně soutěživý postoj je vštěpován do studenta, který je vychováván k uctívání ziskového úspěchu jako příprava na jeho budoucí kariéru.

Jsem přesvědčen, že je tu jen jeden způsob, jak odstranit toto vážné zlo, totiž ustavením socialistické ekonomiky, doprovázené vzdělávacím systémem, který by byl orientován na společenské cíle. V takové ekonomice, kde jsou produkční prostředky vlastněny společností samou a kde jsou využívány plánovitě. Plánovitá ekonomika, která přizpůsobí výrobu potřebám společenství, rozdělí práci, která má být udělána, mezi všechny práce schopné a zaručí živobytí každému muži, ženě a dítěti. Vzdělávání jednotlivce, kromě podpory jeho vlastních vrozených schopností, by se u něj pokusilo rozvinout smysl pro odpovědnost vůči jeho bližním místo oslavy síly a úspěchu v naší současné společnosti.

Protože skutečným účelem socialismu je právě překonat predátorskou fázi lidského vývoje a pokročit za ni. Je třeba si nicméně uvědomit, že plánovaná ekonomika ještě není socialismem. Plánovaná ekonomika jako taková může být doprovázena úplným zotročením jednotlivce. Dosažení socialismu vyžaduje řešení některých neobyčejně obtížných sociálně politických problémů: jak je možné s ohledem na dalekosáhlou centralizaci politické a ekonomické moci zabránit byrokracii, aby se stala všemocnou a arogantní? Jak mohou být chráněna práva jednotlivce a jak tím může být zajištěna demokratická protiváha k moci byrokracie?

Přeložil Milan Neubert, 20. ledna 2003.

"MORÁLNÍ SELHÁNÍ" A SKUTEČNOST

JAN RITTER

Esejistický doplněk k mediálnímu obrazu předlistopadové éry

"Kdo vstoupil do strany po roce 1968, byl kariérista a ještě se provinil špatným odhadem situace," říká Michael Kocáb v rozhovoru o prezidentských kandidátech (Právo, 8. 10. 2002). A je to! Glosy i analýzy na předlistopadové téma, jsou zaběhnutým mediálním tématem. Potíž je jen v antikomunismu, který udává na české mediální scéně, až na výjimky tón. Skutečné vyrovnání s "komunistickou minulostí" nemůže jít cestou zlehčování jejich dobových chyb a selhání. Nemůže být ale ani nástrojem plošné občanské diskreditace současných i bývalých komunistů! Je na médiích, aby přispěla k lepší vyváženosti debaty na toto téma. Přispějí tím k lepšímu porozumění v současné společnosti. Překonat všechno, co se zde před listopadem 1989 i po něm nahromadilo, bude i tak těžké.

1. Historie ještě nad socialismem neudělala kříž

Začít můžeme hned u poznámky M. Kocába. Čemu poslouží takové "známkování", toho, kdo dokázal v některých menších obcích uplatnit svůj sklon k věcem veřejným, ku prospěchu všech před listopadem 1989 lidé většinou nepovažují za kariéristu ani teď. Stačí se podívat na výsledky komunálních voleb. I ve velké politice uvádějí mnozí známí hráči ze všech velkých stran podobně motivovaný vstup do KSČ v době. Kdy byli mladí. Ani tady nedávají voliči a respondenti z průzkumů veřejného mínění najevo, že by jim nevěřili.

Kde je zde pověstně "morální selhání", které bývá v tisku často spojováno s pouhým členstvím v předlistopadové komunistické straně? Mediální "poručníkování" ve vztahu k předlistopadové éře mohlo narůst do takového inkvizitorského rozměru snad jen u nás! Podobně je tomu se dvěma dalšími tématy - "rovnítkem" mezi nacismem a komunismem požadavkem na zřeknutí se "komunistické minulosti".

"Východoevropský komunismus" se nezhroutil "sám", "jako staré karlínské domy po povodni", jak tvrdil nedávno jeden komentátor. Nebyl ani za velkých obětí "poražen" jako nacismus, jak dnešním mladým lidem namlouvá mezi řádky vlivná část českého tisku, když ochotně otevírá své stránky antikomunistickým slohovým cvičením, neopírajíc se o fakta, ale o "rétoriku vítězů". Byla to přece druhá třetí generace samotných východoevropských komunistů, kdo během tří desítek let druhé poloviny XX. století, vymezil omyly "otců zakladatelů" a přispěl hlavním dílem k tomu, co následovalo. Tj. k "otevření", a tím nechtěnému, ale v dané situaci neodvratnému zániku reálného socialismu.

Není důležité, kdy a jak jednotlivé komunistické strany do tohoto procesu vstoupily. Uplatnil se v něm humanistický základ marxismu, ke kterému se hlásily všechny. Něco podobného nebylo myslitelné u nacismu, s jeho rasistickou ideologií. To je hlavní důvod, proč přirovnání "komunismu" k němu kulhá! Kdyby byl s perestrojkou a glasností nepřišel M. Gorbačov, přišel by s nimi dříve nebo po-

zději někdo jiný. Opožděný úspěch Pražského jara - Helsinské dohody se svými "třemi koši" a dynamika Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v 70. a 80. letech minulého století spolu s neuspokojivými výkony systému a aktivitou vnitřní opozice k tomuto demokratickému východisku synergicky směřovaly.

Ne vše muselo v uvedených třech desetiletích a v jejich závěru dopadnout tak, jak to dopadlo. Levici může být líto, že dějiny už proto nenastavily reálnému socialismu čas na "demokratický reparát". Co zůstalo, je naděje, že nad socialismem samotným kříž ještě neudělaly. Potvrzuje to nejen vše pozitivní, čím ovlivnil celé XX. století, ale i nekončící konflikty, rozpory a nová barbarizace světa současného!

Jednou z odpovědí na tuto situaci je nabídka nového socialistického a komunistického levicového zprostředkování. Hlásí se k pozitivním stránkám reálného socialismu a připouje nové poznání, které je zatím k dispozici. Co je na tom nepřijatelného a čeho se zde má kdo zříkat?

Demokratický komunismus je možné "studovat" v malém v izraelských kibucech. Kolektivisticky a solidárně orientovaná lidská společenství najdeme v přítomnosti i v dějinách všech kultur a civilizačních okruhů. Některé jejich prvky jsou součástí základů Evropské unie. Není to nic, co by se neslučovalo s "lidskou přirozeností" a "svobodou", které si přisvojil liberalismus. Je ale známo, jak mnoho zde závisí na kultuře společnosti, jejích tradicích, hodnotách a vzorcích chování. Kolektivismus násilím zavádět nelze. I to je poučení z nezdaru východoevropských komunistů a výzva pro jejich demokratické nástupce a ostatní známé kritiky současného směřování technické civilizace a globalizace!

2. Žádné "zločiny komunismu" neexistují

Po roce 1968 u nás obnovený "uzavřený" socialismus měl étos, který dnešní generaci oslovuje z Dietlových seriálů. Měl i další klady, na které se mnozí rozpomínají když vidí rub a líc

kapitalismu. Měl ale i svá zmiňovaná selhání. Svou povahou jistě nahrával M. Kocábem uvedenému kariérismu. Mediálně manipuloval společnost a podepsal se tak i na morálních a jiných pochybeních některých z těch, kdo brali v dobré víře za svou jeho uzákoněnou "jedinou pravdu". Litoval bych ale mladé lidi, kteří by měli jen na tomto základě - bez znalosti konkrétních lidských osudů a dobových souvislostí - soudit generaci svých rodičů. V mnohém stále podnětná i varovná fakta z celé předlistopadové éry, by pro ně měla zůstat především fakty. Jen tak si odvodí "bez nápodoby" svoje vlastní poučení a nenechají si vnútit opakování experimentu s "jedinou pravdou" v jakémkoliv podobě. Jeden už se rýsuje!

Současná KSČM se od "jediné pravdy" reálného socialismu, jejíž dny sečetla již glasnost, dávno distancovala. Její dnešní "pravda" proto má nárok na rovnoprávné účinkování na politické scéně vedle pravd ostatních demokratických stran. Tolik alespoň "teorie". A praxe? To je, panečku, Jiná! V tištěných médiích se zabydlel už zmíněný povýšený antikomunismus. I v dalších strukturách společnosti mnohé nezakrytě směřuje k její diskreditaci. O rovnoprávném dialogu, který by vedl ke skutečnému vyrovnání s minulostí a porozumění, si mohli komunisté nechat zatím jen zdát. Příznačné jsou některé zákony, instituty, nápisy na památnících a další texty, jejich společným jmenovatelem je totalitní zcizení jejich přirozeného slovního symbolu - "komunismu".

Kdyby například některý fanatik kopal do křížáku s tím, že je to "zločinný symbol" křížáku a inkvizice, pomyslel by si každý něco o primitivním urážení přesvědčení jiných. Zato do "komunismu", který je pro komunisty svým způsobem také slovem symbolem odkazujícím na jejich planetární ukotvení a dějinné kořeny, se může všude "kopat" podle libosti. Třeba už jen název Úřadu pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu /ÚDVK/ vnáší do společnosti, ve které legálně působí komunistická strana, kriminalizující schizofrenní prvek. K dispozici byla výstižnější a formálně méně